

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	11
1. Instytucje międzynarodowe i globalne zarządzanie	
– próba charakterystyki	15
<i>Marek Rewizorski</i>	
1.1. Wprowadzenie	15
1.2. Instytucjonalizacja stosunków międzynarodowych	20
1.3. Neorealiści, neoliberalowie i instytucje międzynarodowe	26
1.4. Globalne zarządzanie	28
1.4.1. Nieglobalne zarządzanie	29
1.4.2. Globalne niezarządzanie	31
1.5. Wnioski	35
2. ONZ jako polityczne centrum globalnego zarządzania	41
<i>Radosław Zenderowski, Anna Skolimowska</i>	
2.1. Wprowadzenie	41
2.2. Geneza i ewolucja Organizacji Narodów Zjednoczonych	43
2.3. Podstawy prawne funkcjonowania	51
2.4. Wymiary aktywności międzynarodowej	52
2.5. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju	58
2.6. Wnioski	60

3. Rola Międzynarodowego Funduszu Walutowego w kształtowaniu globalnego zarządzania	64
<i>Karina Jędrzejowska</i>	
3.1. Wprowadzenie	64
3.2. Międzynarodowy Fundusz Walutowy w globalnym zarządzaniu finansami.	65
3.2.1. Globalne zarządzanie finansami	66
3.2.2. MFW a pozostałe elementy międzynarodowej architektury finansowej	69
3.3. Geneza i organizacja Międzynarodowego Funduszu Walutowego	73
3.3.1. Cele MFW	73
3.3.2. Struktura organizacyjna MFW	74
3.3.3. Finansowanie działalności MFW	75
3.3.4. Obszary i formy działania MFW	77
3.4. Od Bretton Woods do kryzysu <i>subprime</i> – ewolucja MFW	79
3.4.1. Od upadku systemu z Bretton Woods do kryzysu meksykańskiego	80
3.4.2. Kryzysy finansowe lat dziewięćdziesiątych XX wieku	81
3.4.3. MFW w czasie kryzysu finansowego 2007–2008	82
3.5. <i>Quo vadis</i> , MFW? – wyzwania dla Międzynarodowego Funduszu Walutowego	83
3.6. Wnioski	85
4. Rola Banku Światowego w kształtowaniu globalnego zarządzania ...	90
<i>Marek Wróblewski</i>	
4.1. Wprowadzenie	90
4.2. Ewolucja i cele Banku Światowego	91
4.3. Struktura funkcjonalna i organizacyjna Banku Światowego	93
4.4. Funkcje Banku Światowego oraz struktura finansowa	97
4.5. Bank Światowy w globalnej gospodarce – wybrane aspekty	100
4.6. Krytyka aktywności oraz reformy wewnętrzne Banku Światowego	104
4.7. Wnioski	107

5. Światowa Organizacja Handlu (WTO) w kształtowaniu globalnego zarządzania	110
<i>Zdzisław W. Puślecki</i>	
5.1. Wprowadzenie	110
5.2. WTO w kierunku nowych form globalnego zarządzania	112
5.3. Ograniczanie neoprotekcjonizmu handlowego przez WTO a globalne zarządzanie	115
5.4. Globalne zarządzanie WTO a zmiany systemu płatności bezpośrednich WPR UE	119
5.5. Bezpieczeństwo żywnościowe, wzrost znaczenia porozumień bilateralnych i wzmocnienie rozwiązań normatywnych w świetle globalnego zarządzania WTO	121
5.6. Próby przeciwdziałania niestabilności cen na rynku światowym poza WTO	124
5.7. Zwiększanie integralności i przejrzystości instrumentów pochodnych na rynkach towarowych w ramach globalnego zarządzania WTO	125
5.8. Wnioski	127
6. Rola OECD w kształtowaniu globalnego zarządzania. Miękki wymiar zarządzania	137
<i>Justyna Nakoneczna</i>	
6.1. Wprowadzenie	137
6.2. Geneza i ewolucja	138
6.3. Misja i cele OECD	140
6.4. Działania OECD w zakresie globalnego zarządzania	141
6.5. Wytyczne dla przedsiębiorstw wielonarodowych – przykład działania OECD w zakresie globalnego zarządzania	149
6.6. Perspektywy rozwoju	150
6.7. Wnioski	151

7. Unia Europejska wobec wyzwań globalnego zarządzania	155
<i>Beata Przybylska-Maszner</i>	
7.1. Wprowadzenie	155
7.2. Unia Europejska na arenie międzynarodowej	156
7.3. Wymiary realizacji zewnętrznych polityk UE na arenie międzynarodowej a potencjał Unii Europejskiej.	161
7.4. Wyznaczniki potencjału Unii Europejskiej	164
7.5. Wnioski.	171
8. Rola i znaczenie Organizacji Współpracy Islamskiej w kształtowaniu globalnego zarządzania	176
<i>Przemysław Osiewicz</i>	
8.1. Wprowadzenie	176
8.2. Okoliczności utworzenia Organizacji Konferencji Islamskiej (OKI) i jej przekształcenia w Organizację Współpracy Islamskiej (OWI)	177
8.3. Organy, struktura oraz państwa członkowskie OWI	178
8.3.1. Organy i struktura organizacyjna	178
8.3.2. Członkostwo.	180
8.4. Cele, zasady i środki działania OWI	181
8.4.1. Cele	181
8.4.2. Zasady funkcjonowania.	182
8.4.3. Środki działania	184
8.5. Dziesięcioletni plan działania: Organizacja Współpracy Islamskiej wobec globalnych wyzwań XXI wieku	184
8.6. Znaczenie globalne Organizacji Współpracy Islamskiej	185
8.6.1. Interakcje z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych: Stanami Zjednoczonymi, Federacją Rosyjską, Unią Europejską, Organizacją Narodów Zjednoczonych, Chińską Republiką Ludową	185
8.6.2. Grupa D-8 i jej potencjalne znaczenie: <i>Preferential Trade Agreement</i>	188
8.7. Stanowisko i działalność OWI w wybranych kwestiach o znaczeniu międzynarodowym	189

8.7.1. Konflikt w Syrii	189
8.7.2. Państwo Islamskie i jego działalność	190
8.7.3. Kwestia palestyńska	190
8.7.4. Kwestia cypryjska	191
8.8. Wnioski	193
9. Szanghajska Organizacja Współpracy i jej wpływ na kształtowanie globalnego zarządzania	196
<i>Małgorzata Sikora-Gaca</i>	
9.1. Wprowadzenie	196
9.2. Geneza i ewolucja	198
9.3. Podstawy prawne	204
9.4. Główne obszary działania	206
9.5. Uwarunkowania i perspektywy rozwoju	209
9.6. Wnioski	211
10. G8, G20 i kształtowanie się globalnego zarządzania	216
<i>Marek Rewizorski</i>	
10.1. Wprowadzenie	216
10.2. Geneza i ewolucja G7	217
10.3. Wyłonienie się G8 i kwestia rosyjska	220
10.4. Kryzysy finansowe, gospodarki wschodzące i utworzenie G20	222
10.5. G20 na poziomie ministerialnym	224
10.6. G20 na poziomie przywódców państw	227
10.7. Wnioski	232
Informacje o autorach	239

WPROWADZENIE

U progu XXI wieku zarówno państwowi jak i pozapaństwowi aktorzy stosunków międzynarodowych stanęli przed koniecznością odnalezienia swojego miejsca w rzeczywistości, która jawi się jako coraz mniej klarowna. Dostrzegalne jest wyłanianie się wielu równoważnych centrów podejmowania decyzji, opierających swoje działanie na pluralizmie, współdziałaniu i odejściu od hierarchicznych relacji między podmiotami terytorialnymi a nieterytorialnymi. Towarzyszy temu idea zarządzania (*governance*). Wyraża się ono w dostosowywaniu indywidualnych i zbiorowych sposobów rozwiązywania wspólnych spraw tak, aby rozwiązywać pojawiające się nieustannie konflikty, łagodzić różnice interesów i w rezultacie zwiększać pole możliwej współpracy. Zasadniczą rolę odgrywają tu rozmaite formalne i nieformalne instytucje. Ich intencje mogą stać się katalizatorem działań grupowych.

Celem niniejszej książki jest analiza funkcjonowania instytucji międzynarodowych (norm, reżimów i organizacji międzynarodowych) w dobie globalnego zarządzania, a także przybliżenie czytelnikowi ich przeobrażeń. Gros rozważań poświęcono organizacjom międzynarodowym. Są one nie tylko strukturami organizującymi proces wykonywania postanowień reżimów międzynarodowych, ale najważniejszymi obok państw aktorami polityki globalnej. Ich rola polega na redukowaniu kosztów transakcyjnych związanych z osiaganiem umów międzynarodowych. Dzięki niższym kosztom rośnie efektywność współpracy międzynarodowej, a wszystkie zaangażowane w nią państwa zyskują, dzięki czerpaniu korzyści dostępnych dla nich w perspektywie długookresowej. Organizacje i szerzej instytucje międzynarodowe pozwalają na szukanie rozwiązań takich kwestii jak: wzrost roli państw niezachodnich w stosunkach międzynarodowych, kryzysy finansowe, bezpieczeństwo międzynarodowe i terroryzm, energetyka, zmiany klimatyczne, zdrowie, a nawet lawinowe zwiększanie się

liczby interakcji między państwami i ich obywatelami wywołane przez rewolucję w technologiach komunikacyjnych i pojawienie się cyberprzestrzeni. Na uwagę zasługuje fakt pojawiania się nowych struktur wykraczających poza charakterystykę organizacji międzynarodowych, takich jak fora czy też kluby współpracy międzynarodowej. Wskazuje to na dynamiczny rozwój globalnych sieci powiązań, które odgrywają zasadniczą rolę w tworzeniu, rozwijaniu, dyfuzji i implementacji rozmaitych norm, zasad i regulacji obejmujących coraz to nowe dziedziny począwszy od nadzoru bankowego a skończywszy na polityce ochrony zdrowia. Przykładem centrum globalnej struktury sieciowej będącego forum dialogu między państwami a podmiotami niepaństwowymi w zakresie globalnego zarządzania (*global governance*), jest grupa dwudziestu (G20). W sieci G20 znajdują się nie tylko państwa ale również ważne instytucje międzynarodowe – Międzynarodowy Fundusz Walutowy, G8, Organizacja Współpracy Islamskiej czy Szanghajska Organizacja Współpracy.

Dążąc do osiągnięcia celu badawczego autorzy nie tylko skupili się na genezie, ewolucji, podstawach prawnych, strukturze, misji, zasadach, środkach funkcjonowania i celach charakteryzowanych struktur, ale próbując wyjść poza deskrypcję, czyli opis tego jaka była i jaka jest obecnie rzeczywistość, w której przyszło funkcjonować instytucjom międzynarodowym, dążyli do realizacji szeregu innych funkcji badawczych.

Skupiając się na realizacji funkcji eksplanacyjnej, a więc pytając o przyczyny zaistnienia danego zjawiska i jego skutki zarówno w wymiarze regionalnym jak również globalnym, podjęli trud wyjaśniania m.in. istoty globalnego zarządzania i zjawiska instytucjonalizacji stosunków międzynarodowych, przy uwzględnieniu odmiennych ujęć teoretycznych, zanalizowali stanowisko i działalność Organizacji Współpracy Islamskiej w odniesieniu do stosunkowo nowych, pojawiających się kwestii takich jak konflikt w Syrii czy pojawienie się Państwa Islamskiego, dokonali oglądu „miękkiego wymiaru zarządzania” na przykładzie oddziaływania OECD na funkcjonowanie przedsiębiorstw międzynarodowych a także podjęli temat wpływu działań podejmowanych przez WTO na bezpieczeństwo żywnościowe i regulację cen towarów rolnospożywczych.

Realizując funkcję prognostyczną szukali odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób wybrane instytucje będą wpływać na rzeczywistość międzynarodową w przyszłości. Wskazano m.in. ma scenariusze relacji między G8 i G20 – dwoma głównymi forami zachodzenia globalnego zarządzania, a także określono uwarunkowania i perspektywy rozwoju Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Wiele uwagi poświęcono też poszukiwaniu odpowiedzi na pytania związane z doborem najwłaściwszych środków osiągnięcia zamierzonych rezulta-

tów. Pytając: na ile reforma systemu głosów ważonych w MFW może zwiększyć jej efektywność w walce z kryzysami finansowymi? czy Bank Światowy adekwatnie alokuje środki na rozwój państw biednych? czy regionalne i globalne szczyty liderów są skuteczniejszą metodą zarządzania globalnymi dobrami publicznymi od tzw. „twardego prawa”?, starano się uwypuklić funkcję instrumentalną, która w politologii i nauce o stosunkach międzynarodowych łączy się z procesem decydowania politycznego, w szczególności zapewniania efektywności podejmowanych decyzji. Niemalą rolę odgrywają tutaj liderzy – ich doświadczenie, autorytet (bądź jego brak), poglądy i przekonania, wyznawany system wartości, słowem wielość cech składających się na osobowość każdego z przywódców.

Tak sformułowany cel pracy jak i взгляд na realizację funkcji poznawczej wpłynęły na specyfikę konstrukcyjną każdego z rozdziałów. Pod względem przedmiotowym skupiono się na najistotniejszych instytucjach globalnego zarządzania, począwszy od jego politycznego centrum, za które uznano ONZ, przez grupę organizacji o profilu gospodarczym (MFW – finanse, Bank Światowy – sprawy rozwojowe, WTO – handel międzynarodowy), a także OECD, stosunkowo słabo poznaną organizację specjalizującą się w tzw. „zarządzaniu paliatywnym”. W kolejnych rozdziałach skoncentrowano uwagę na organizacjach regionalnych: Unii Europejskiej, Organizacji Współpracy Islamskiej, Szanghajskiej Organizacji Współpracy, które także wpisują się w procesy globalnego zarządzania. Ostatni rozdział poświęcono G8 i G20, stosunkowo nowym strukturom wyłaniającym się od lat 70. ubiegłego wieku, niebędącymi organizacjami międzynarodowymi.

W książce wykorzystano wiele materiałów źródłowych, dokumentów, monografii, artykułów i materiałów internetowych głównie w językach: polskim, angielskim, niemieckim i rosyjskim. Rzecz jasna, nie wszystkie aspekty związane z działalnością instytucji globalnego zarządzania zostały podniesione. Nie byłoby to ani możliwe, ani celowe. Globalne zarządzanie jest wciąż w znacznej mierze niedookreślone, co uwidoczniło w rozdziale pierwszym poświęconym w znacznej mierze próbom jego konceptualizacji. Ponadto wobec wielości pojawiających się problemów i zagadnień badawczych niejako z konieczności dokonano wyboru tylko części z nich. Priorytetem była krytyczna analiza funkcjonowania instytucji globalnego zarządzania pozwalająca na sformułowanie wniosków odnośnie do poprawy ich efektywności. To od oceny czytelników będzie zależać, czy tenże cel został zrealizowany. Mając nadzieję na pozytywny odbiór książki wszyscy badacze, którzy wnieśli wkład w jej powstanie, pragną wyrazić podziękowania dla recenzentów – profesorów: Tadeusza Wallasa oraz Marka Leszczyńskiego za wnikliwe uwagi i krytykę. W imieniu wszystkich

badaczy zaangażowanych w to przedsięwzięcie naukowe wyrażam nadzieję, że niniejsza książka okaże się pomocna w badaniach i dydaktyce, a ponadto znajdzie wielu odbiorców pragnących poszerzyć zakres posiadanej wiedzy z zakresu nauk politycznych i stosunków międzynarodowych.

Marek Rewizorski